

Crkveni koncerti.

1. Glazbena djela, vokalna ili instrumentalna t. j. skladana za glasove ili i) za glazbala, dobivaju naziv *crkvena glazba*, ako su u duhu sv. Crkve sastavljena. Crkva je učinila glazbu, a daleko prije svega koral, koji je nikao iz njezina krila, integralnom sastavinom sv. liturgije. (La musica sacra, come parte integrante della solenne liturgia etc«. Motu proprio Pija X. od 22. XI. 1903.) »Citava (dodajmo: svečana) liturgija Crkve je glazba«2). »Pjevanjem izražuje Crkva svoje misli i svoja čućenja te hoće da pomoću tonova u nas prenese radost i žalost, zahvalu, proslavu i pokoru itd.«3); Crkva je dapače jedina zvana, da pruži baš takove obavezne norme za čitavo područje crkvene glazbe, kojima će polučiti svoj cilj: slavu Božju i uži saobraćaj stvora s Bogom. Papa Benedikto XIV. stavlja kratki i jezgroviti zahtjev: »Nihil profanum, nihil mundanum aut theatrale resonet«4); u crkvi neka ništa ne zvuči, što bi bilo nesveto, svjetsko ili po kazališnu! A to je skroz prirodno, ako se u obzir uzme mjesto, vrijeme i svrha. Stan Boga na zemlji, sv. žrtva i obredi i pobožnosti, kojima slavimo Svevišnjega, a posvećujemo sebe!

A konkretni sigurni kriterij za vokalnu muziku lako će se pronaći gledom na tekst, melodiju, oblik i izvođenje, ako se promatra sa gledišta nepatvorene crkvene glazbe, korala i palestrinizma, gdje izbija duboka i visoka religiozna ideja. Za ovu ideju ima slog Palestrinin istu važnost kao što »kongenijalna i idejno srodna gotika u građevinstvu«. Korala i palestrinizam5) utjelovljuju u sebi »najvišu savršenost katoličke crkvene glazbe«6). — Teža je zadaća instrumentalnoj glazbi, ako mora promicati pravi crkveni duh, i to radi njezina odveć svjetskog karaktera. Zato bijaše od početka posvema zabranjena. Kasnije se dozvoljava i trpjela u svrhu, da pridigne učinak nabožne pjesme7). No s napretkom računa i sv. Crkva. . .

1) Griesbacher iznosi, da možemo zamisliti »missa non cantata«, pod kojom bi orkestar izvodio *crkvene* napjeve, a da se ne bi time oskvrnulo sv. mjesto. (»Renaissance und Verfall«, str. 352.).

2) Jakob: »Kunst im Dienste der Kirche«, § 82., br. 3.; Krutschek: »Die Kirchenmusik nach dem Willen der Kirche«, II. izd., str. 4.

3) Selbst: »Der kath. Kirchengesang beim hl. Messopfer«, str. 10.

4) Enciklika: »Annus, qui hunc vertentem«, od 19. II. 1749. — »Amo lijepo pristaje govor Dr. Stappera: »Die Kirchenmusik als Bestandteil der Liturgie« (»Cäcilienvereinsorgan«, g. 1913., str. 199—204.).

5) O koralu kaže Otto Kade: »Es ist die in Music gesetzte Bibel«. Halfer veli: »Palaestrinastil ist polyphonischer Choral«. (»Sv. Cecilija«, g. 1907., str. 12.) — Jsp. »Fliegende Blätter für kath. Kirchenmusik«, g. 1895., str. 13—15.; g. 1898., str. 40. sl. i 53. sl. —

6) Griesbacher: »Polyphonie«, str. 435.

Usavršena glazbala mogu dandanas izraziti čuvstva, koja odgovaraju sv. liturgiji, kao što su nekada u sinagogi veličali vječnog Jehovu⁸⁾ »in sono tubae . . . et cithara« (Ps. 150, 3.), »in tympanis . . . , in cymbalis« (Jud. 16, 2.).

2. Ali ima mnogo crkvenih djela, koja ne odgovaraju rečenim zahtjevima, pa se ipak ubrajaju u rubriku »crkvena glazba«. Tako smo prisiljeni da lučimo crkvena glazbena djela u dvije kategorije, crkvena u užem i širem smislu. Jedino ona prva vrsta imade sveto pravo, da se pokaže u hramu Božjem, bilo pod službom Božjom bilo izvan nje, jer samo ona si prisvaja naziv »ponizne službenice« (Motu proprio Pija X.)⁹⁾, nalik na Bogu posvećenu djevicu, koja je u djevičansku koprenu ogrnuta i od kužnog zadaha svijeta odijeljena¹⁰⁾, i jer samo ona diže pamet i srce k Bogu te promiče slavu Njegovu. A crkvene kompozicije u širem smislu, recimo, u »liberalnijem« glazbenom duhu, u umjerenom i dopuštenom secesionizmu i ekspresionizmu, n. pr. mnogi više manje čuvstveni »solo« (za čovječji glas ili za koje glazbalo), mnogi preludij, kojim se više ističe tehnika i rutina i sl., spadale bi u koncertnu dvoranu, u sobu za religiozne akademije, za svečanosti kongregacija, društava i sl.

3. Je li s ovom crkvenom glazbom, kako smo je gore ukratko ocrtali, u ikakvom savezu »koncerat«? Ova riječ znači zapravo utakmicu (concertare t. j. pripraviti se, ogledati se, nadbijati se). U glazbi se upotrebljavala ponajprije onda, kad se htjelo istaći utakmicu raznih glazbala sa glasovima (n. pr. Bachove kantate); zatim se prenijela i na čisto crkvena djela 16. stoljeća (n. pr. concerti ecclesiastici od Gabrieli-a); nadalje nazivahu koncertima čisto instrumentalna djela, kod kojih nastupahu solo-glazbala uz cijeli orkestar (n. pr. Bachov Brandenburški koncerat); nadalje modifikovani oblik sonata i sinfonija gledom na virtuožno isticanje kojega glazbala¹¹⁾; konačno imademo današnje kurzivno značenje: javno izvajanje bilo kakvih glazbenih djela, dakako u koncertnoj dvorani ili salonu, kako bijasmo od vajakada vični. Tako nailazimo u popisu koncerata klavirsko veče, gudalačko ili komorno ili pievačko ili sinfoničko veče. Na riječ crkveni koncerat mora se kod nas šire općinstvo istom priviknuti, dok je u drugih naroda već obična.

4. I kod nas se počelo zadnjih dvaju decenija živo raditi oko »crkvenih koncerata«¹²⁾. Bilo je prigovora, bilo je povlađivanja.

7) Mitterer: »Die wichtigsten kirchl. Vorschriften für Kirchenmusic«, IV. izd., str. 71. sl.; »Sv. Cecilija«, g. 1908., str. 20. sl. —

8) Isp. Griesbacher: »Renaissance und Verfall«, str. 352. sl.

9) Vidi članak: »Crkvena glazba, ponizna službenica liturgije« (»Musica sacra«, g. 1913., str. 107).

10) Selbst l. c., str. 11.

11) Stöhr: »Musikalische Formenlehre«, 1921., str. 428. — Riemann: »Musik-Lexicon«, IV. izd., str. 699. sl.

Već sam naslov pružao je poticaje i građu za i protiv njih. I zaista. *Terminologija* zavodi i smućuje. Riječ »crkveni« prenosí duh u hram, gdje se klanjamo i molimo euharističnome Bogu-Čovjeku, a riječ »koncerat« (u običnom smislu) u dvoranu. Ako bi imala biti — što ne vjerujem — prva polovica naslova (»crkveni«) svim pobožnim vjernicima, a druga polovica (»koncerat«) svim ostalim kršćanima i nekršćanima, to bi dobroj stvari učinjena bila vrlo slaba usluga, jer

12) Prema raspoloživim vrelima evo popis koncerata, koji se obdržavaju u:

Karlovcu: 1.) Crkva sv. Trojice, 10. I. 1909. (»Sv. Cecilija«, g. 1909., str. 5.). — 2.) ? 2. V. 1920. (»Sv. Cec.«, g. 1920., str. 119.).

Ljubljani: 1.) Marijina bazilika, 26. IX. 1907. (»Sv. Cec.«, g. 1907., str. 98.; g. 1908., str. 12.). — 2.) Prvostolnica, 14. II. 1912. (»Sv. Cec.«, g. 1912., str. 42.). Prigodom postave novih org. — 3.) Prvostolnica, 27. XI. 1912. (»Sv. Cec.«, 1912., str. 114.). — 4.) Prvostolnica, 3. XII. 1913. (»Sv. Cec.«, 1914., str. 15.). — 5.) Crkva oo. franjevacu, 13. II. 1917. (»Sv. Cec.«, 1917., str. 65.). 6.) Prvostolnica, 10. III. 1920. (»Sv. Cec.«, 1920., str. 58.; »Cerkveni glasbenik« g. 1920., str. 25—27.). — 7.) Crkva oo. franjevacu, 15. i 16. III. 1921., Bachova Muka po Mat. s ork. (»Pevec«, g. 1921., br. 1—2., str. 7—8.; br. 3—4., str. 7.).

Nova Gradiška, 16. VII. 1922. (»Sv. Cec.«, 1922., str. 154.).

Novom Mestu (Kranjska), u kaptolskoj crkvi (u dobrotvorne svrhe): 16. XI. 1914., 23. I. 1916., 8. X. 1916. (»Sv. Cec.«, 1914. str. 20.; 1916., str. 59. i 195.).

Požega, 18. i 25. VI. 1922. (»Sv. Cec.«, 1922., str. 153.).

Varaždinu, Crkva sv. Nikole, 30. III. 1920. (»Sv. Cec.«, 1920., str. 93—4.) Pjev. dr. »Viša«.

Viču (Slovenija), Crkva sv. Antuna, ? 1922. (»Pevec«, 1922., str. 21.).

Zagrebu: 1.) Prvostolnica (s novim orgulj. — Općinstva preko 3.000) 5. XI. 1855. (»Sv. Cec.«, 1912., str. 93.). — 2.) Dvorana muške učit. škole, 21. XI. 1907. (»Sv. Cec.«, 1910., str. 49.). — 3.) Prvostolnica, 21. V. 1908. (»Sv. Cec.«, 1910., str. 49.). — 4.) Prvostolnica, 24. VIII. 1909. (»Sv. Cec.«, 1909., str. 89—90.) Prigodom I. hrv. Cecil. sast. — 5. 6.) Prvostolnica, 19. V. i 13. X. 1910. (»Sv. Cec.«, 1910., str. 49—50. i 66. i 88.). — 7.) Prvostolnica, 24. VI. 1911. (»Sv. Cec.«, 1911., str. 46—7.) Prigodom II. hrv. Cecil. sast. (13. X. 1910.). — 8.) Crkva presv. Srca Isusova, 3. VII. 1912. (»Sv. Cec.«, 1912., str. 68—9. — 9. 10. 11.) Prvostolnica, 12. VI. i 27. XI. 1913., 23. VI. 1914. (S obnov. org. 12. VI. 1913.) (»Sv. Cec.«, 1913. str. 55—56., 95.; 1914., str. 8—11., 83—4.). — 12.) Dvorana hrv. konzervatorija, 16. IV. 1919. Pjev. društvo »Lisinski.« (»Sv. Cec.«, 1919., str. 85.; »Cerkv. Glasb.«, 1919., str. 56—8.) — 13.) Crkva presv. Srca Isusova, 19. VI. 1921. (»Sv. Cec.«, 1921., str. 99—100.). — 14.) Prvostolnica, 21. X. 1921. (»Sv. Cec.«, 1922., str. 21—2.). — 15.) Crkva presv. Srca Isusova, 12. VI. 1922. (»Sv. Cec.«, 1922., str. 121—2.) (Pod 13. i 15. »Oratorijski zbor sv. Marka«).

Žirima (Slovenija), U župnoj crkvi prigodom kolandacije novih org., 10. X. 1920. (»Cerkv. Glasb.«, 1920., str. 74—5.; »Sv. Cec.«, 1920., str. 141.).

sensu composito čudno zvuči za *svačije* uho. Žrtvujmo riječ »koncerat« te upotrebimo izraz: izvanliturgijsko pjevanje; razvitak crkvene pjesme, prikazan itd.; pregled crkvenih orkestralnih djela i sl., makar nešto manje »moderno« zvučilo. — Iza jednog »crkvenog koncerta« reče mi neki građanin, koji se prije koncerta sablažnjivao: »To ne bijaše koncerat! Ovo i ovakovo pjevanje i sviranje pobuđuje na pobožnost i molitvu«. Nadovezujem: Što se ne smije izvoditi u crkvi, dok traje služba Božja, ne smije se ni izvan nje, jer to bi bio inače odista »koncerat«. —

Uvažena revija »Stimmen der Zeit«¹³⁾ pita, zašto se u onih, kojima je crkva kao sveto mjesto draga, pobuđuje neka neugodnost, kadgod se radi o »crkvenim koncertima«. »Da li instinktivna odbojnost u našem slučaju protječe samo od utvaranja ili predrasude, ili od iskustva, da su ovi crkveni koncerti često dobrano udaljeni od ideala?« Kao jedini razlog za tu neugodnost navodi pisac okolnost, što se na ovakove crkvene koncerte izrično i službeno pozivlje *općinstvo*, jer, »gdje se u crkvu pozivlje općinstvo, u očekujemo službu Božju, a ne estetsku okrepu«. — Uzevši dakle u pretres pravu katoličku publiku, a ne javne i prikrite licemjere, moramo rečene navode djelomice upotpuniti, jer ono nevoljko i skoro neprijateljsko raspoloženje protiv crkvenih koncerata ima još drugdje svoj dublji korijen: u nekom *nutarnjem i prirodnom strahopočitaniu* (makar možda i nešto nesvijesnom), koje se ustobočuje i opire već i samoj namisli, da se ikakav »koncerat« drži u crkvi.

5. U prilog crkvenih koncerata imade jakih razloga:

a.) Crkva je bez sumnje jedino najprirodnije mjesto pravog crkvenog glazbi u užem smislu, koja dobiva svoju potpunu sanktifikaciju i uzvišenost za *vrijeme* sv. liturgije i u vezi s njom. »Svečana je služba Božja bez pjevanja nemoguća«¹⁴⁾. Profanacija bi skoro bila, kad bi se takova glazba prenijela u koncertnu ili plesnu dvoranu, ako već gubi od svog veličajnog karaktera, izvađa li se izvan sv. liturgije. Lijepo piše slovenski »Cerkveni Glasbenik« prigodom crkv. koncerta: »Visoka stolnica . . . krasen milje za pravo (religiozno i pobožno!) raspoloženje poslušalcev« (1920., str. 20.). — Najviše svećenstvo i laici uvjeravahu Dra Widmanna, nekada zborovođu u katedrali Eichstättskoj, da su im se kod izvedbe »Stvaranja«, »Mesije«, »Samsona«, »Jude Makabejca« itd. biblijske istine i nauke duboko utisile u srce. A šta svećenik smije u crkvi propovijedati sa propovjedaonice, smiju glasovi i glazba'a s koral¹⁵⁾. — Radujemo se, »što je i Zagreb već počeo pomalo uviđati, da samo ovakova ozbiljna glazba, kakovu mi Cecilijanci gojimo, spada u crkvu«¹⁶⁾. Izvjestitelj sedmičnih kon-

13) 1922., sv. 103., str. 234.

14) Selbst: »Der kath. Kirchengesang beim hl. Messopfer«, str. 6. sl.

15) Isp. »Musica sacra«, g. 1913., str. 169—170.

16) »Sv. Cecilija«, g. 1910., str. 49.

cerata, držanih u Hamburgu u protestantskoj crkvi sv. Petra, piše, da je prostrana crkva kojiputa dupkom puna, makar se izvodite većinom stare stvari. »Najpobožnije slušaju slušaoci Palestrinu i Orlanda di Lassa. Kako rijedak prizor! Protestanti pokazuju shvaćanje za »stare« te ih stavljaju dapače u koncertni program; katolici se jedva usuđuju, i to samo plaho. . .«17).

Prava je crkvena glazba (koral, starija klasična djela i t. d.) prava pravcata molitva, stoga mora imati svojstva molitve18); a najpodesnije mjesto molitvi je hram Božji, — pred Svetohraništem! Ako si živo pratio nepatvorenu (ne sentimentalnu!) crkvenu glazbu za službe Božje, te je ovakova glazba srce tvoje razarila, pamet u vis podigla, a dušu razblažila, te svega tebe bliže dovela Svetotajstvenome, to bijaše izvrsna molitva, iako nisi ni otvorio molitvenika. Možeš li ovako pohvaliti čitavi »crkveni koncert«, vokalni i instrumentalni i orguljaški dio, e onda to spada jedino u crkvu, što bliže Sanktissimu!

b.) Zatim hoćemo čuti kakav opus, koji se radi svoga većeg obujma ne može izvesti pod sv. liturgijom; želimo proći nutarnji razvitak i t. d. jedne glazbene epohe pomoću živih spomenika, glazbenih produkata. Jedan razlog, da se takova crkvena glazbena djela izvedu u crkvi u izvanredno vrijeme.

c.) Konačno nam manjkaju zgodne dvorane s modernim orguljama. Koliko n. pr. krasnih oratorija ne bi se moglo čuti, jer strogo za crkvu nisu, a gdje će se inače izvesti?!

6. Iznose i razloge protiv »crkvenih koncerata«. Evo:

a.) Boje se sablažnjivog vladanja stanovitih slojeva publike. — Dao Bog, da te bojazni pomalo posvema nestane! Ali gdje bi se uistinu ozbiljno bilo bojati toga, koncertat neka izostane. Griesbacher se svom bezobzirnošću obara na skroz necrkveno i sablažnjivo vladanje (toaletе, komplimente, rukovanja, govorenje, ruke na leđima, okretanja, monokle itd.) publike, kad je jednoć prisustvovao u salcburškoj katedrali svečanoj službi Božjoj19). A šta bi bilo istom izvan službe Božje?! — Opravdano su n. pr. žigosale novine »necrkveno« vladanje i izvađanje »crkvene« glazbe u stolnoj crkvi u Grazu, 21. III. 1896.20). — Stroge i ozbiljne riječi Dr Markulina o zagrebačkoj izvancrkvenoj koncertnoj publici primijenimo i na naš tema: »Nemojmo se stoga opsjenjivati. Ne znači rasprodana dvorana uvijek i muzički uspjeh. Pitanje je, što se nalazi u sali. Oni, koji žele slušati »vedru umjetnost«, neka idu tamo, kamo ona spada . . . Mi ne treba da činimo *takovoj publici nikakvih koncesija*. Bolje je, da takovih koncertnih izvedaba uopće i nema . . .«21). — Daj, Bože, da se može

17) »Musica sacra«, g. 1892., str. 160.

18) Obrazloženja naći ćeš u »Sv. Ceciliji«, g. 1912., str. 47. sl.

19) »Renaissance und Verfall«, str. 359. sl.

20) »Musica sacra«, g. 1896., str. 47—8.

često i ovo reći, što čitاسmo iza crkv. koncerta (dne 2. X. 1921.): »Ozbiljna tišina vladala je u veličanstvenom hramu; pobožno je slušalo općinstvo bajne zvukove . . . Nije to bila ona stereotipna koncertna publika; to je bio puk sam, građanstvo svih slojeva i stališa, — svi su došli, da im se duše podignu i sjedine tamo gore — u višim sferama«22). Zadnju izreku podvučimo dobro!

Svim se neugodnim eventualijama i nepredviđenim iznenađenjima ne može doskočiti. Možda bi dobro došli zgodni plakati, pazitelji i sl. šta, jer surovo i neugladeno vladanje23) nevidavnih osoba ne ide na račun crkvenih koncerata.

b.) Razne nužne pripreme protiv se dužnom počitanju spram kuće Božje. — Dosta je istine na tom. Ali samo po sebi ne će to profanirati crkve, ako se čini na spretan i dostojan način. Ima drugih stvari, koje oskvrnjuju hram Gospodnji . . .!

c.) Odbija, što se plaćaju ulaznine kao kod kakvog svjetskog koncerta. — Opet stoji do načina. Nadalje »jedino od idealizma ne da se živjeti, inače bi valjalo iz crkve ukloniti kutije i kesice sa zvončićima, koje su jako materijalne stvari, no svrha ih posvećuje«24).

d.) Mora li se Presveto ukloniti iz svetohraništa? P. Kreitmaier zagovara, neka se ukloni, ako bi n. pr. nagnuli inovjerci25). — Što ćemo na to? Mnogo već gubi crkvena glazba i onako, ako se izvodi izvan sv. liturgije, pa neka se još odstrani Presveto! Onda ima potpuno pravo bivši ministarski direktor Just, koji ustaje protiv pokušaja, da se dijeli crkvena glazba od sv. liturgije veleći, da crkvenu muziku na taj način »iskorjenjujemo te je lišavamo niezina najljepšeg čara«26). *Tražimo sredstva i načine, kako bi ovakove »crkvene koncerte« spojili barem s kakovom svečanom pobožnosti, ako već ne možemo ili ne ćemo sa samom sv. liturgijom.* Jedan primjer!

U katedrali grada Cadixa imalo se izvadati Haydnovo djelo »Riječi Spasiteljeve na križu«. Upriličiše ovako. Zidove, stupove i prozore prvostolnice obložili crnim tapetama, a u sredini je crkve samo jedna svjetiljka prodirala u polutamu. O podne zatvoriše vrata. Iza prigodne predigre orkestra popne se biskup na propovjedaonicu, izgovori prvu riječ Isusovu na Križu i nadoveže kratko razmatranje. Iza toga side k oltaru, gdje je s asistencijom kleknuo pred oltar, dok su glazbala27) dirljivo izvodila prvi dio rečene glazbene produkcije.

21) »Sv. Cecilija«, g. 1921., str. 74.

22) »Sv. Cecilija«, g. 1922. str. 21.

23) Isp. »Musica sacra«, g. 1913., str. 170.

24) »Stimmen der Zeit«, 1922., sv. 103., str. 232—3.

25) »Stimmen der Zeit«, l. c., str. 234.

26) »Musica sacra«, g. 1920., str. 87—8.

27) Istom kasnije providje Haydn ovo djelo glasovnim zborom. Svakoj riječi služi kao uvod kratki 4-gl. koral, a onda proslijeđuje zbor i orkestar razmatranje u glasbenom jeziku.

I tako se opetovalo do konca28). — Na sličan način lijepo bi se dale upriličiti i tajne žalosne krunice.

Dr Widmann priznaje, kako ga je uvijek zazeblu oko srca, kad god su iznijeli prije koncerta presv. Sakramenat; on veli, neka se produkcija ravna po Presvetom, a ne Presveto po koncertu29).

e.) Prava je korist slaba ili nikakva, jer nemamo odgojene publike. — Što zato? Valja se dati na posao, a ne zdvajati i klonuti. Činimo za sada ono, što se može. Evo predloga za bolju budućnost! Treba da se čuje (što češće) ponajprije prvotna i čista crkvena glazba *koral*, s kojim bi valjalo dalje utirati put. Malo je njih između naše publike tako sretnih, te je čulo divni koral *lijepo* pjevati. U svibnju g. 1903. boravljah u St. Lambrechtu (Štajerska) kod oo. benediktinaca nekoliko dana. Upravo slavljahu svečani triduum, pa sam slušao osim kornog koralnog pjevanja i figuralne mise. Divota, kako pjevahu koral dječaci i oci! Zato poimam oduševljeno pisanje Hajdukovićevo o dojmovima u Sekkau-u 30), premda mi se činilo, kratko boraveć, i u Sekkau-u g. 1903., da je pjevanje nešto zaostajalo za onim u St. Lambrechtu. — Dajmo si pribavimo onakav po izbor-zbor dječaka od oo. benediktinaca, da nam kod jednog i'li drugog »crkvenog koncerta« kao mili gosti preuzmu par programnih tačaka.

Vjernici neka se naviknu, 1. da svećenika kod oltara prate, a 2. da se djetinje iskreno mole sa zvucima crkvene glazbe, koja je sa sv. liturgijom usko srasla. Ovakova *molitva mora* ustupiti mjesto privatnoj pobožnosti pojedinaca. Tu treba da svećenik-dušobrižnik pouči puk i o tom predmetu kojom zgodnom propovijedu31). Čast, ako dođe te vrsti publika na »duhovni koncerat«!

Preuzmimo odgoj *mladeži*, od koje se više očekivati može! 6. XII. 1921. držala se na ponuku »Društva hrv. srednjošk. profesora« za srednjoškolsku omladinu komorna večer32), kod koje je — kaže izvjestitelj — mladež pokazala smisao i interes, i koliki se obrazovni kapital može crpsti za omladinu. Po tom uzoru mogle bi se dati i crkveno-glazbene produkcije, na koje bi ih pripravilo jedno ili drugo predavanje stručno naobraženog nastavnika. U prvom bi redu imala *dječučka sjemeništa* posvetiti svu majčinsku brigu i očinski ugled. da ovi kandidati oltara dobiju već za ranih dana doličnu glazbenu pouku i odgoj u crkvenom duhu. Vrlo instruktivan je govor biskupa Donnelly-a, održan u Maynoothu dne 1. VI. 1892.: »O glazbenoj izobrazbi u kleričkim sjemeništima«33). Ta svećenik i sv. liturgija su

28) »Musica sacra«, g. 1909., str. 63—4.

29) »Musica sacra«, g. 1913., str. 170.

30) »Sv. Cecilija«, g. 1907., str. 89.; g. 1908. str. 88.

31) »Uzgoj puka u duhu prave crkv. glazbe«, »Cäcilienvereinsorgan«, g. 1913., str. 210. sl.

32) »Sv. Cecilija«, g. 1921., str. 20.

33) »Musica sacra«, g. 1892., str. 113. sl. — Isp. »Crkvena glazba na

najuže spojeni; a opet je crkveno pjevanje najtjesnije vezano sa sv. liturgijom; dakle! Izim toga je svećenik rector ecclesiae³⁴). Dakle nove dužnosti, nove zgrade, da se uredi i dotjera crkveno sviranje i pjevanje na koru i u lađama crkvenim. Dodajemo i opasku, da bi vrlo poželjno bilo, ako bi sabranoj publici u crkvi *svećenik* podao (prije svake točke koncertnog programa) stručnu obrazložbu, odnosno umjesnu analizu. To bi bez sumnje pomoglo, da publika stvar bolje razumije te ima veću korist, pa da se i općenita naobrazba u crkvenoj glazbi pomalo digne.

f.) Dajie vele: Inovjerce bi valjalo isključiti, a pošto je to obično nemoguće, neka se ne drže crkv. koncerti u crkvi! — Sv. crkva je tolerantna. Ona ih ne isključuje ni iz sv. liturgije. Glazba je također vodiljica na pravi put k Bogu. Ona čini, da titraju i najnježnije žice čovječjeg srca. A *čisto crkvena* glazba prodire duboko . . . I inovjerce može ganuti milost Božja, te postanu pristupačni utjecaju njezinu. »Chemnitzer Tagblatt« izvješćuje u 541. broju o 11. crkvenom koncertu u evangeličkoj crkvi sv. Luke u Chemnitzu, da su posjetioci crkv. koncerta, gdje se izvodila djela naših starih crkvenih klasika, s udivljenjem i čitavim srcem slušali, te da ih je ganuo čar i duboka ozbiljnost crkvene glazbe³⁵). — Obraćeni Pavao Claudel piše, da je na Božić 1886. prisustvovao sveč. službi Božjoj u Notre Dame u Parizu. Pjevanje u duhu sv. majke Crkve bila je za nj ozbiljna propovijed. U čas mu se srce gane, on vjerovaše³⁶). Svečana sv. liturgija osvaja³⁷).

g.) Napokon kažu: Od skladatelja i učesnika toliko se zahtijeva, da se ne valja prenađiti upriličenjima »crkvenih koncerata« — Slažemo se.

Koji se skladatelj ne zna moliti, ne zna ni skladati *crkvena* djela u *crkvenom* duhu; i »jer je crkvena glazba molitva, skladatelj je

višim dječ. školama«, »Cäcilienvereinsorgan«, g. 1914., str. 45. sl.

34) Upozorujem na tri lijepa predavanja o »Crkvenoj glazbi i svećeničkoj pojavi«: a.) Crkvena glazba i liturgijska djelatnost svećenika. b.) Crkvena glazba i dušobrižnička djelatnost svećenika. c.) Svećenik i crkv.-glazbena štampa. (»Cäcilienvereinsorgan«, g. 1913., str. 204. sl., 236. sl. 290. sl.), koja su održana prigodom svećeničkog crkveno-glazbenog višeškolskog tečaja u Strassburgu u E. (21.—23. VIII. 1913.). U programu stoji: »Taj tečaj hoće svakom kleriku pokazati njegove crkveno-glazbene zadatke, motivišući ih naidubljim teološkim dokazima, u njezinim svrhunaravskim i naravskim, duševnim i socijalnim, tehničkim i materijalnim pretpostavkama; on kauf izlučiti određene liturgijsko-estetske vrednote i zakone te praktično-tehničke smjernice, koje će biti svakom članu crkvene hierarhije najsigurnijim i najkraćim putokazom do rješenja ovih zadaća«. (»Cäcilienvereinsorg.«, g. 1913., str. 143.). Cf. »Kler i crkvena glazba«, »Cäcilienvereinsorg.«, 1914., str. 127. sl.

35) »Fliegende Blätter«, g. 1906., str. 23. sl.

36) Mainage — Dr. Binički: Svjedoci katoličke obnove, str. 40.

mora duboko čutjeti i pisati, da se tako izrazim, klečeći«38). — Glazbeni se genij J. Haydn često latio krunice kod komponovanja, kad su mu ideje sporije tekle, te je molio po koji Ave Maria šecuć se po sobi gore dolje39). — Kad su već velikani poganski prihvaćajuć se posla zazivali božanstvo te priznavali, da je čisto srce preduvjet božanskih nadahnuća i dubokih oduševljenja, to s pravom traži Ringeis od kršćanskog umjetnika glazbenika, da se srcem posvema obrati k *božanskom prauzoru svake ljepote*40).

Dao Bog, da se s pjevačima kod crkvenih koncerata uzmogne uvijek izreći pohvala: »Iz njihovog se pjevanja vidi, da služe Bogu, i da pjevaju iz najčišćeg ideala«41). Kod crkvenih otaca vrijedi kao aksiom: »Non voce, sed corde cantare«, ne pjevaj (samo) glasom već (i) srcem42). Svim učesnicima (zborovodi, orguljašu, pjevačima, solistima, sviračima) od prijeko je nužde ne samo vanjska nego i odgovarajuća *nutarnja* kultura43). Inače se čuti neka opreka, koja je na uštrb cjelokupnog utiska. Čuo sam dosta i lijepih i čisto crkvenih solo-skladbi »Ave Maria«, što su ih izvodile n. pr. vršne sile kazališnog personala. Ali, ali! Nije bilo za crkvu. Gdje i šta je manjkalo?!

Kritičar jednog crkvenog koncerta veli: »Ne smijemo zaboraviti (ni) orguljaša, koji bijaše jedno srce i jedna duša sa zborovodom, što se tiče umjetničkog shvaćanja, te da su mnogo doprinijeli svečanom (i pobožnom) raspoloženju«44).

Crkvena glazba je umjetnost. I ona nam pruža *estetski* užitak kao i druge umjetnosti, samo što joj to nije *poglaviti* cilj. Možeš posjetiti crkvu, da se samo diviš slikarijama, kipovima, izgradnji, nakitu, glazbi, te — uživaš. No ako ne možeš ili ne ćeš dospjeti dalje, dublje i više, onda ne ču, da se za te drži crkveni koncertat u crkvi. Umjetnosti, pjesništvo, slikarstvo, kiparstvo, graditeljstvo uobličuju duševno lijepo u nežive oblike, obasiplju sv. liturgiju vanjskim sjajem; dok je izvađanje crkvene glazbe odmah, samo po sebi, živi liturgijski čin. One umjetnosti »donose nam nebo na zemlju, a muzika diže zemlju spram neba«45).

7. Ne ćemo prejudicirati. Visoko crkveno poglavarstvo nije donijelo do sada nikakve decizivne mjere i odluke, zato je za sada

37) »Religiozna glazba: put k Bogu«, »Musica sacra«, 1916., str. 89. sl.

38) »Sv. Cecilija«, 1912., str. 47.

39) »Musica sacra«, g. 1909., str. 63.

40) »Musica s.«, g. 1890., str. 174.

41) »Dojmovi iz Sekkau-a«, »Sv. Cec.«, 1907., str. 90.

42) Isp. »Cäcilienvereinsorg.«, 1914., str. 113.

43) Isp. »Mus. s.«, 1895., str. 69.

44) »Mus. s.«, 1895., str. 10.

45) »Crkvena glazba u kolu ostalih liturg. umjetnosti«, »Cäcilienvereinsorgan«, g. 1913., str. 252. slij. — Krutschek: »Die Kirchenmusik nach dem Willen der Kirche«, str. 4. — »Sv. Cecilija«, 1912., str. 48. slij.

slobodno kazati svoje skromno mnijenje; zato je i pojedinim predstavnicima crkvenih pokrajina slobodno, da prema uvidavnosti dozvole ili zabrane »crkvene koncerte«.

Travnik

Vj. Lončar D. I.

Naravno pravo u savremenoj pravnoj filozofiji.

Ovaj je članak za »Život« napisao Viktor Cathrein D. I. profesor u Valkenburgu u Holandiji. Pisac (*1845. u Brigu u Švicarskoj) je napisao razna djela, većinom iz područja filozofije morala: Englische Verfassung (1881), Aufgaben der Staatsgewalt und ihre Grenzen (1882), Sittenlehre des Darwinismus (1885), Sozialismus (1890), Moralphilosophie (2 sveske), Philosophia moralis (1893), Privateigentum und seine Gegner (1892), Recht, Naturrecht und positives Recht (1901), Frauenfrage (1901), Glauben und Wissen (1903), Durch Atheismus zum Anarchismus (1895; prevedeno na hrv.), Religion und Moral (1900), Die Grundbegriffe des Strafrechts (1905), Gewissen und Gewissensfreiheit (1906), Die kath. Weltanschauung in ihren Grundlinien mit bes. Berücksichtigung der Moral (1907), Sozialismus (1910), Katholik und kath. Kirche itd.

1. Razne struje.

U 19. je vijeku pravna znanost — osobito u Njemačkoj — bila pod vlašću pozitivizma. Već na početku vijeka susrećemo *povjesničku školu*: ta vidi u pravu proizvod uvjerenja jednog naroda, koje se očituje u njegovim običajima i uredbama. No utjecajem Schellinga i Hege'a zavlada doskora nazor, da je zapravo *država* zadnji izvor svakog prava. Stoga se, na ovom pozitivističkom stanovištu nije moglo govoriti o pravnoj filozofiji, a kada se iza titanskog zanosa spekulativne škole srušila filozofija, prezreše ljudi i pravnu filozofiju. Na njezino mjesto stupi *opća nauka o pravu*. Ova je tumačila pravne pojmove, zajedničke raznim ograncima jurisprudencije, te je razlagala odnošaje prema pravnim ustanovama kod raznih naroda i srodnim područjima kulture, vjere i ćudoređa i t. d. Nažalost većina predstavnika ove »opće nauke o pravu« nijesu imali nužnih izobrazbeno-filozofijskih preduvjeta.

U drugoj polji vijeka *evolucijonizam* unese u pravnu znanost novi smjer. Misao o neprestanom redovitom razvijanju ljudske kulture potječe od Hegela, ali pristaše descendentalne nauke dadoše joj materijalističko značenje. Kako se je tobože ćovjek, bez sudjelovanja viših sila, razvio iz životinje, rekoše onda da se laganom pretvorbom razvila vjera, ćudoređe, pravo i t. d. Iz početka je vladala najveća šaro-